

Ny läsning av Sapfo

Recension

Page du Bois:

Sappho is burning

The University of Chicago Press, Chicago and London 1995

Det har skrivits åtskilliga hyllmetrar om Sapfo. De få fragment som finns kvar av författarskapet har varit föremål för ständigt nya tolkningar och de nästan obefintliga biografiska uppgifterna om henne har legat till grund för ständigt nya historier om hennes personliga liv.

För några år sedan kom en bok som för en lång tid framöver borde vara den definitiva vetenskapliga historien om historierna om Sapfo, Joan De Jeans *Fictions of Sappho, 1546-1937*. I skönlitteraturen kommer nog också fortsättningsvis hela tiden nya berättelser om Sapfo att skapas. I sin mästerverliga roman *Art & Lies* fogade Jeanette Wintersons nyligen ännu en historia till raden av historier om Sapfo, en historia som handlar just om berättelserna och livet.

Joan DeJean spårade i sitt omfångrika arbete de många och motstridiga föreställningar kritiker och biografier har gjort sig om Sapfo och hon visade hur dessa föreställningar har påverkat läsningen av de skönlitterära texterna. Också de översättningar som har gjorts genom åren har i hög grad varierat beroende på vilka estetiska värderingar som varit dominerande och vilka föreställningar översättare och utgivare har gjort sig om Sapphos personliga förhållanden. Ibland har man gjort ett så grovt våld på texterna, att nästan inget av den ursprungliga Sapphotexten funnits kvar.

Med denna bok i färskt minne och med den postmodernistiska teoribildningens kritik av makrohistorierna i bagaget, går Page du Bois till verket att hitta nya läsningar av Sapphos texter. Hon iakttar stor försiktighet i förhållande till författarbiografien. Med Sapfo, skriver hon "I mean only the voice in the fragments attributed to her, only the assembly of poems assigned to her name. She is not a person, not even a character in a drama or a fiction, but a set of texts gathered in her name." (s. 3) Det är en rimlig utgångspunkt eftersom vi över huvud taget inte vet något annat om Sapfo än just detta. Allt annat är spekulation.

du Bois vill inte försöka fylla ut de tomrum som finns mellan de få textfragmenten för att skapa nya berättelser om författaren och författarskapet, berättelser som skulle göra det möjligt att lappa och laga på enskilda textfragment

så att nya texthelheter kunde konstrueras. I stället säger hon sig vilja ta sin utgångspunkt i läsarens begär. Varför läser vi Sapphos texter? Vari består dessa texters dragningskraft? Varför fortsätter dessa fragment, som har hittats på en lerskärva eller insprängda i andra författares texter eller av en slump hittade på söndervittrande papyrus, att fascinera människor efter mer än två och ett halvt årtusende? Och varför är de fortfarande så störande?

The figure of Sappho, the verse of Sappho, disrupt various paradigms of Western civilization. Hers is a troubling place at its purported origins. She is a woman but also an aristocrat, a Greek, but one turned toward Asia, a poet who writes as a philosopher before philosophy, a writer who speaks of sexuality that can be identified neither with Michel Foucault's account of Greek sexuality nor with many versions of contemporary lesbian sexuality. She is named as the tenth muse, yet the nine books of her poetry survive only in fragments. She disorients, troubles, undoes many conventional notions of the history of poetry, the history of philosophy, the history of sexuality. We need to read her again. (s. 25)

I detta citat nämner hon de ämnen som bokens essäer kretsar kring: Sapphotexten i förhållande till filosofien, kvinnohistorien, sexualitetshistorien och den västerländska kulturens antiorientalism. Misstänksam i förhållande till alla övergripande historier om Sappfos dikt och biografi vill du Bois rikta sökarljuset mot fragmentets möjligheter, vilket givetvis är tacksamt. Postmoderna stickord som fragment, glapp, hål, frånvaro, oavslutad, öppenhet, författarlös text, intertextualitet är träffande beteckningar på Sapphotextens yttre karaktäristika. du Bois dröjer gärna vid dessa stickord och understryker deras relevans i sammanhanget, som om blotta det faktum att de kan användas så bokstavligt om Sappfos författarskap i sig skulle vara ett estetiskt plus. Men blir en dikt bättre eller mer spännande bara för att den ena halvan av den har gått förlorad? Denna metod ger oss, enligt min åsikt, egentligen inte särskilt mycket nytt i förhållande till det vi redan vet om Sapfo.

Den akademiska namedropping som boken är full av, utgör den stora svagheten med du Bois arbetsmetod. Hon pepprar sin text med referenser till De Store inom teoretiska inriktningar som marxism, kritisk teori, strukturalism – med och utan prefixet "post" – psykoanalys, feminism, homosexualitetsforskning, queerteori, nykritik, postmodernism och språk- och antikforskare av mångahanda slag, utan att man blir riktigt klok på vad hon skall med alla dessa namn och teorier till. Namnen och begreppen sveper förbi på sidorna i snabb takt utan att man som läsare alltid förstår hur det är tänkt att de ska bidra till att skärpa det övergripande resonemanget.

"I am a psychoanalytic female subject, an academic, a Marxist historicist feminist classicist, split, gender-troubled, in the midst of a book about Sappho" skriver hon (s. 147). Detta borde vara utomordentligt goda utgångspunkter för

att läsa Sapfo på ett nytt och spännande sätt. Men boken har tyvärr kommit att handla mer om alla dessa teorier och teoretiker än om Sapphos texter.

En vanlig metod i läsningen av skönlitterära texter brukar vara att läsa dem i dialog med tidigare texter, men den har sina begränsningar när det gäller Sapfo. Eftersom hon är en av de första författare som vi känner till inom vår kulturtradition, finns det helt enkelt inte så många texter att välja mellan för den sortens intertextuellt arbete. Homeros är dock en återkommande referens. Så har exempelvis Jesper Svenbro och andra läst passager i Sapphos dikt mot bakgrund av passager hos Homeros och visat hur hon omfunktionerar den krigiska logiken i hans dikt för sin egen erotiska skildring.

du Bois läser några av fragmenten inte bara mot bakgrund av tidigare författare utan framförallt i förhållande till senare tiders texter. I essän "Sappho in the text of Plato" läser hon hans *Symposion* där kärlekens väsen läggs ut i ett samtal som förs uteslutande av män, sedan de tjänande kvinnor som först fanns i rummet har skickats iväg. När kärleken avhandlats och diskuterats, då den kroppsliga kärleken avvisats till förmån för en transcenderande rörelse bort från kroppens glädjämnen och lidanden, dyker plötsligt den överförfriskade Alcibiades upp i sällskap med en flöjtspelerska, en kvinna som av allt att döma finns där för varje hans behov. Hon blir en – tyst – påminnelse om kroppens existens.

du Bois vill på samma sätt låta Sappfos text göra entré i Platons textvärld. Platon låter Aristofanes berätta om begärets uppkomst. I begynnelsen var "människan" inte en utan två, berättar han. "Människan" var en dubbelvarelse, en sluten harmonisk helhet med två huvuden och två kroppar, som älskade sig varmt och innerligt och var nöjd med det mesta. I sin fullkomlighet glömde hon nästan bort sina religiösa plikter. Svartsjuka gudar klöv då dessa helheter i två hälfter, evigt dömda att springa runt i världen och leta efter sin andra hälft. De som tidigare varit förenade med någon av motsatt kön blev nu heterosexuella, medan de som varit förenade med någon av det egna könet blev homosexuella.

du Bois noterar att texten uppehåller sig både vid heterosexualiteten och den manliga homosexualiteten, medan kvinnors kärlek till kvinnor bara nämns för formens skull: "Aristophanes in Plato's text does not elaborate on women's erotic life with other women. It is allowed for as a matter of symmetry, but it is the redundant third term; male-female sex leads to reproduction, male-male sex demonstrates virility, female-female sex is not characterized." (s. 91)

Om man tänker in Sappfos dikt i Platons text, kommer det plötsligt att framstå mycket tydligt att det handlar om just en man-manlig dialog om man-manliga känslor. Kvinnors erotik – vare sig den gäller män eller kvinnor – har förvisats från textens universum. Sappfotexten blir en störande påminnelse – för läsaren – om att det finns andra sätt att se på erotikerna än det som privilegierar det man-

liga, som spaltar kropp från ande, som förknippar kropp med kvinnlighet och ande med manlighet och som utesluter kvinnorna från männens symposier.

du Bois låter Sappfos texter få bli ett korrektiv i förhållande till den litterära traditionens kvinnobilder. Hon jämför Sappfos sköna Helena med bl.a. Homeros bild av henne. I männens Helenabilder framstår Helena som en pliktförgäta maka och mor, som genom sitt lättsinne orsakar otaliga unga hjältars tragiska död och hela Trojas blodiga undergång. För hennes skull lider människorna. I Sappfos dikt blir den vackra Helena ett offer för Eros makt, ett exempel på någon som lämnar allt för kärleks skull och som diktjaget jämför sig med för att berätta om sina egna känslor för den ljuvliga Anactoria.

du Bois läser också texter av Sapfo mot Foucaults förståelse av sexualitetens historia, där hon kan visa hur uteslutande Foucaults texter utgår från och handlar om män och det manliga. Detta har gjorts förr, men kan förstås göras igen. Kritiken tycks mig högst berättigad. du Bois jämför också den världsbild hon ser i Sapphos text med den fördomsfulla världsbild som hon finner i mycket av antikforskningens historia, där det orientaliska/asiatiska får stå för det alltför konstfullt vackra, det degenererade, det effeminerade medan den attiska kulturen beskrivs som kraftfull, ren, maskulin och framtidsinriktad. Sappfotexten blir ett korrektiv till båda dessa former av felsteg.

du Bois intresserar sig alltså mer för den världsbild och de historier som kan tänkas finnas i den nutida läsarens medvetande än för det medvetande som kan sökas i Sappfos texter. Och det är givetvis inget fel med en sådan utgångspunkt. Tvärtom, det är ett intressant projekt även om jag personligen nog gärna skulle sett att intresset hade fokuserats mer kring Sapfo. Men ibland undrar jag faktiskt om hennes texter är alldeles nödvändiga för resonemanget. Sapfo blir liksom bara ett namn i mängden.

Beskriver man detta som en bok om Sapfo, är dess svaghet att den ofta handlar om så mycket annat än just Sapfo. Beskriver man den som en teoretisk bok, ja då är problemet att det liksom blir mer teoretiskt fladder än teori. Mitt intryck är i varje fall att texten är späckad med fler teoretiker än vad som är nödvändigt för att söka svaret på de uppställda frågorna.

Eva Borgström